

УДК 091

Т.Г. Горбаченко, д-р філос. наук, проф.

ІСТОРІЯ РЕЛІГІЙ У СТРУКТУРІ ГУМАНІТАРНОГО ЗНАННЯ

Київський національний університету ім. Тараса Шевченка

У контексті цивілізаційного підходу розглядається історія релігій та її місце у структурі гуманітарного знання, яке є певним духовним утворенням, як ціннісно-смісловим освоєнням й відтворенням людського буття. Історія релігій є окремою наукою, яка містить нове наукове знання, і, одночасно, навчальною дисципліною гуманітарної освіти, головною метою якої – дати підростаючому поколінню ту суму й глибину знань про релігію, в тій формі та обсязі, які дозволили б сформувати у нього адекватний образ релігії та об'єктивне ставлення до неї.

Актуальність теми статті полягає в тому, що гуманістична проблематика затвердила свої історичні права завдяки до новітніх тенденцій глобалізації та пов'язаної з нею глобалістики. Вона утворює ідейно-світоглядну основу всієї сучасної цивілізації, про що, зокрема, переконливо сказано в новітньому міжнародно-правовому документі наших днів – Конституції Європейського Союзу. Відповідно до Декларації принципів толерантності ЮНЕСКО [1] толерантність визначається як цінність і соціальна норма громадянського суспільства, що виявляється у праві всіх індивідів громадянського суспільства бути рівними, в забезпеченні стійкої гармонії між різними конфесіями, політичними, етнічними та іншими соціальними групами, у повазі до різноманітності світових культур, цивілізацій і народів, у готовності до розуміння й співпраці з людьми, які різняться зовнішністю, мовою, переконаннями, звичаями і віруваннями. У Декларації підкреслюється, що конструктивна взаємодія соціальних груп, які мають різні ціннісні, релігійні й політичні орієнтири, може бути досягнута на основі вироблення норм толерантної поведінки й навичок міжкультурної взаємодії.

Гуманізм ґрунтується на полі духовної й матеріальної культури; він живе як у сфері науки й мистецтва, так і у релігійній сфері життя, які в певних історичних і життєвих умовах виконують необхідну охоронну функцію розради людської істоти, часто, в явно нелюдських умовах існування. Проте гуманізм є рішучим противником нав'язування релігії, неухильно захищає принцип свободи совісті та свободи науки. У суспільстві, його різних прошарках і групах, у тому числі нерелігійних, існує інтерес до релігії як соціокультурного явища, її ролі в історії, культурі й житті суспільства. Цей інтерес став причиною масової потреби в об'єктивних наукових знаннях про релігію, яка не зводиться або, принаймні, не обмежується засвоєнням і прийняттям істин того чи іншого віровчення, а має загальнокультурний пізнавальний характер.

Огляд літератури

Історія релігій є складовою частиною релігієзнавства. Останнє, як наукова дисципліна зародилося у другій половині XIX ст. на Заході, поставши результатом багатовікового протистояння науки й релігії, як наслідок тих наукових відкриттів, що зробили історики, антропологі, археологи, етнографи, мовознавці XVIII–XIX ст. Ці відкриття дали відповідь на багато питань, пов'язаних з віруваннями різних народів і цивілізацій, одночасно поставивши перед наукою проблему комплексного й порівняльного дослідження релігій світу з метою

глибокої та всебічної оцінки їх ролі й місця в історичному розвитку людства і, насамперед, у духовно-моральній сфері. Саме в цей період було започатковано історичний підхід у дослідженні виникнення, функціонування та розвитку релігій.

У затвердженні цього підходу вагома роль належить німецькій класичній філософії від І. Канта до Г.Гегеля. В ній розглядається проблема неможливості розгляду релігій поза історичним розвитком суспільства, тому що історія релігій є складовою історії людства. Друга половина XIX ст. стала періодом офіційного визнання релігієзнавства, незважаючи на різке неприйняття його з боку європейської християнської ієрархії. Визначну роль у цьому визнанні відіграв знаменитий англійський лінгвіст XIX ст. М. Мюллер, якого, називають «батьком релігієзнавства».

Неоціненний внесок зроблено видатними представниками різних сфер наукового знання: істориками й філософами – Е. Ренаном, К. Тіле, Л. Фейєрбахом, Е. Фроммом, соціологами – М. Вебером, Е. Дюркгеймом, П. Сорокіним, психологами – У. Джеймсом і К. Юнгом, етнографами й антропологами – Б. Малиновським і Е. Тайлором.

Так, наприклад, Е. Тайлор і Дж. Фрезер були представниками еволюціоністської школи в антропології та етнології. Незважаючи на розбіжності у вирішенні проблеми походження релігії, їх твердження збігалися в тому, що, по-перше, релігія не є чимось незмінним, навпаки, вона закономірно змінюється, а певним стадіям розвитку культури відповідають певні релігійні вірування та обряди; по-друге, в основі всіх релігій лежить певний мінімум або найпростіша форма релігії (фетишизм, поклоніння померлим предкам, анімізм, тотемізм тощо), вивчення якої дає можливість зв'язувати більш складні релігійні системи; по-третє, зміни релігії носять в цілому прогресивний характер, вона розвивається від простого до складного; по-четверте, еволюція релігії є повільним і поступовим процесом витіснення простих вірувань та обрядів складнішими. У релігієзнавчих працях другої половини XIX – початку XX ст. детально аналізувалися взаємини релігії та мови, релігії та моралі, релігії та права. В них підкреслювалося, що релігія це складне утворення, складові частини якого знаходяться в тісній взаємодії. Історичний підхід до вивчення релігії включав в себе критичне ставлення до досліджуваного матеріалу. В цей період формується релігієзнавча парадигма, в основу якої було покладено певну сукупність методів, що використовувалися релігієзнавчою спільнотою:

методи компаративізму, класифікації релігій, об'єктивності, еволюціонізму, історизму й редукціонізму.

Історія релігії відтворює рухомий у часі світ явищ релігії у його різноманітті, відтворює минуле різних релігій у конкретності їх форм, накопичує та зберігає інформацію про численні релігії, що існували та існують донині, вивчає походження релігії, ранні форми вірувань (на основі даних археології, етнографії, мовознавства тощо). Дослідження ведуться в руслі загальної історії релігії, історії конкретної релігії чи конфесії, країнознавчої історії релігій та конфесій. Історія релігії є надзвичайно трудомісткою для аналізу, що часто пов'язано з відсутністю джерел, відмінностями методологічних позицій і точок зору, оскільки неоднаковими, а часто й суперечливими є погляди вчених на такі проблеми як походження і стадії розвитку релігійних вірувань у первісному суспільстві, монотеїзм, політеїзм, час виникнення тих чи інших релігійних систем, принципи класифікації релігій тощо.

Метою й завданнями даної статті є розгляд історії релігій у структурі гуманітарного знання в контексті цивілізаційного підходу. Це передбачає аналіз гуманітарного знання як духовного утворення, його текстової природи, застосування цивілізаційного підходу у дослідженні історії релігій.

Виклад змісту статті

Перш за все, зазначимо, що гуманітарне знання – це духовне утворення, яке набуває вищого сенсу, якщо є моментом свободи людини. Конституанто гуманітарного знання є духовність, оскільки через феномен спрямованості людини до себе й у виправданні цілісності «свого людського» (С. Л. Франк), вона може знайти сенс пізнаваного й непізнаного. Гуманітарне знання – не просто здатність пізнавати й діяти, а здатність пізнавати себе в цьому знанні: «знати, що знаєш» (Т. де Шарден).

Гуманітарно-пізнавальна система – це досить пізній підрозділ наукового знання, що став активно розроблятися в його, наукового знання, легальних межах і знаходити там легітимні права з середини (в крайньому випадку – з другої третини) XIX ст. і аж ніяк не раніше. З цього часу в цій «області стали цілеспрямовано застосовуватися науково-пізнавальні техніки, а сама вона трансформувалася в механізм з безперервного виробництва благонадійних і соціально затребуваних інструментів» [2]

У соціально-гуманітарному пізнанні виняткова увага приділяється одиничному, індивідуальному (навіть унікальному), але на основі конкретно-загального, закономірного. Це завжди ціннісно-смісловне освоєння й відтворення людського буття. Тому тут важливе значення має процедура розуміння.

Системоутворюючими цінностями гуманітарних наук виступає: гуманізм, ідеали добра, істини, краси, досконалості, свободи тощо. Ці цінності мають вирішальне значення в целеспрямованій діяльності людей, оскільки піднімають людину від стану тваринного егоїзму до всебічного суспільного життя. Ті чи інші групи цінностей і, відповідно, види

гуманітарної культури можуть наповнюватися специфічним соціальним змістом. Їх суспільна значущість виявляється відносною й затверджується відповідно до тієї чи іншої ролі, яку вони відіграють у певну історичну епоху. Наприклад, релігійні цінності католицизму домінували в суспільному житті держав Західної Європи в XI-XIV ст. Нині у цих державах превалюють політичні та правові цінності (демократія, права людини тощо).

Специфічним для гуманітарних наук способом дослідження людини, який дозволяє проникнути в її внутрішній духовний світ, є розуміння. Розуміння пов'язане із зануренням у «світ смислів» іншого індивіда, з розумінням і тлумаченням його думок і переживань. На цей процес неминуче впливають ціннісно-світоглядні установки дослідника. Інакше кажучи, в розумінні пізнавальне ставлення невіддільне від ціннісного.

Об'єктом гуманітарних наук є індивід, точніше, його духовний, внутрішній світ, а також пов'язані з ним світ людських взаємин і світ духовної культури суспільства. До гуманітарних наук відноситься психологія (психологія особистості, психологія емоцій, соціальна психологія), громадянська історія (тут гуманітарне знання поєднується з суспільствознавчим), літературознавство, лінгвістика та ін. Вони вивчають духовний світ людини через текст. М. Бахтін писав: «Гуманітарні науки – науки про людину в її специфіці, а не про безгучну річ і природні явища. Людина в її людській специфіці завжди виражає себе (говорить), тобто створює текст (хоча б і потенційний). Там, де людина вивчається поза текстом і незалежно від нього, це вже не гуманітарні науки (анатомія і фізіологія людини та ін.)» [3].

Отже, соціально-гуманітарне пізнання має текстову природу, тобто між об'єктом і суб'єктом існують письмові документи й археологічні джерела. Відбувається відображення відображення: соціальна реальність відтворюється в текстах, у знаково-символічному прояві. У соціально-гуманітарному пізнанні діє сила абстракції, тому винятково велика роль тут належить мисленню, його принципам і методам.

Пізнання в гуманітарній науці є осягненням або розумінням смислів, закладених у досліджуваному явищі. Досягається це на особливому ідеальному рівні, який реалізується через діалог текстів. Текст є особливою смисловою єдністю, або смисловою цілісністю. Зрозуміти його і через нього зрозуміти цілісний сенс явища – це не те ж саме, що й пізнати його. Представник гуманітарного знання має перед собою не буття як таке, не сукупність якихось явищ або феноменів, а їхній зміст, зафіксований у текстах. За допомогою тексту буття говорить з нами. Цілісність тексту, тобто поява в ньому сенсу, який відсутній у тій сукупності знаків, з якої він складається, виникнення нового ніби з нічого є найважливішою особливістю, з якою неминуче має справу представник гуманітарного пізнання. М. Бахтін відзначав: «Будь-яка система знаків (тобто кожна мова) ... принципово завжди може бути розшифрована, тобто переведена на інші знакові системи (інші мови) ... Але текст (на відміну від мови

як системи засобів) ніколи не може бути перекладений повністю, бо немає потенційного єдиного тексту текстів. Подія, життя тексту, тобто його справжня сутність, завжди розвивається на межі двох свідомостей, двох суб'єктів» [4]. Абсолютно адекватне розуміння тексту є неможливим, оскільки породжує, як наслідок, нескінченну безліч його тлумачень. Будь-яке розуміння тексту здійснюється через його особистісну інтерпретацію, яка являє собою адаптацію не менше двох індивідуальних «Я» або культур, одне до одного. Інтерпретація – це пошук сенсу крізь призму власного «Я». Звідси, точність тут не може бути єдиним критерієм адекватності тієї чи іншої інтерпретації. Ю. Лотман у зв'язку з цим звертає увагу на те, що історія, насамперед, добре «пояснює сьогодення» [5]. Тому з того моменту, коли суспільство опиняється на еволюційній стадії свого розвитку, інтерес до історії перетворюється найчастіше на її переписування й інтерпретацію. Відбувається конструювання, «але вже не майбутнього, а минулого. Народжується квазіісторична література, яка особливо є привабливою для масової свідомості, тому що заміщає важку й незрозумілу реальність, що не піддається єдиному тлумаченню, легко засвоєваними міфами» [6].

Долаючи часову відстань, «стаючи сучасником тексту, інтерпретатор може присвоїти собі сенс: з чужого він хоче зробити його своїм, власним; розширення саморозуміння він має намір досягти через розуміння іншого. Таким чином, явно чи неявно всяка герменевтика є розумінням самого себе крізь розуміння іншого» [7]. Така суперечливість історії як різновиду гуманітарного пізнання, незалежно від нашого сприйняття, є неминучою. І причина полягає в тому, що реальна історія постає перед нами у вигляді сукупності текстів, в основі яких можуть бути змішані як реальні, так і вигадані події. Первинний текст може залежати від особистих і соціокультурних обставин, в яких опинився літописець, що оцінює дії історичних осіб і подій, ранжуючи їх відповідно до власних уявлень. Отже, маємо справу не з самою реальністю, не з фактами, а з вторинною дійсністю, вираженою в текстах. Весь масив історичних текстів – це лише своєрідна цитата з минулого.

Для історії релігій особливо важливим є цивілізаційний підхід. Тут коротко зазначимо, що в другій половині XVIII – на початку XIX ст. затвердилися три підходи до розуміння поняття «цивілізація»: 1) унітарний (цивілізація як ідеал розвитку людства як єдиного цілого); 2) стадіальний (цивілізація як етапи прогресивного розвитку людства як єдиного цілого); 3) локально-історичний (цивілізація як якісно різні унікальні етнічні чи історичні громади). Однак подальші спроби вирішити ці розбіжності завершилися утвердженням в європейській філософсько-історичній думці методології однолінійного прогресизму, згідно з якою в історії діють сили й закони, що мають універсальний характер, а національні історії є лише окремим випадком їх прояву. Світова історія стала розглядатися як процес переходу від одного стану до

іншого, більш розвиненого й досконалого. Окремі народи в своїй історії – швидше або повільніше – розвиваються по одній лінії прогресу, і тому більш просунуті європейські країни ніби задають мету та ідеал суспільному розвитку взагалі. В межах цієї методології з'явилися концепції «історичних» і «неісторичних» народів: закон «трьох стадій розвитку моральності» (сім'я, громадянське суспільство і держава) Г. Гегеля, закон "трьох стадій еволюції думки" (теологічна, метафізична, позитивна) О. Конта, теорія "суспільно-економічних формацій" К. Маркса.

Проте в цілому, особливо у вітчизняній літературі, переважає культурологічний підхід до визначення поняття «цивілізація», а у більшості словників термін «цивілізація» інтерпретується як синонім поняття культура. У широкому сенсі під цивілізацією розуміють сукупність матеріальних і духовних досягнень суспільства в їх історичному розвитку, а у вузькому сенсі – лише матеріальну культуру. Нині ця категорія є центральною в системі соціогуманітарних уявлень про сучасний світ та його історію; сформувалася й особлива галузь знання – «цивілізаційні дослідження» («дослідження цивілізацій»).

У змістовно-методологічному плані можна виділити кілька підходів до інтерпретації поняття «цивілізація»: культурологічний, соціологічний, етнопсихологічний, географічний.

У рамках культурологічного підходу М. Вебер, а за ним А. Тойнбі розглядали цивілізацію як особливий соціокультурний феномен, обмежений певними просторово-часовими межами, основу якого становить релігія. Саме такий підхід застосований нами у концептуальних засадах розуміння історії релігій.

У початковій класифікації А. Тойнбі налічується ряд суспільств одного виду, які, як пише історик «прийнято називати цивілізаціями»: єгипетське, андське, китайське, мінорське, шумерське, майянське, сирійське, індське, хеттське, еллінське, православне християнське (у Росії), далекосхідне (у Кореї й Японії), православне християнське (основне), далекосхідне (основне) іранське, арабське, індуїстське, мексиканське, юкатанське, вавилонське. У більш узагальнюючій класифікації він виділив, крім "західного світу", «православно-християнське, або візантійське суспільство», що розташоване у Південно-Східній Європі й Росії, "ісламське суспільство" зосереджене в аридній зоні (регіоні сухих степів, пустель і напівпустель), що проходить по діагоналі крізь Північну Африку і Близький Схід від Атлантичного океану до Великої Китайської стіни; "індуїстське суспільство", що розташоване у тропічній субконтинентальній Індії на південний схід від аридної зони; "далекосхідне суспільство" – у субтропічному й помірному районах між аридною зоною і Тихим океаном. За А.Тойнбі, в наш час продовжують існувати шість цивілізацій: західнохристиянська, православно-руська, китайська, японо-корейська, індійська та ісламська. П'ять останніх проминули фазу своїх світових держав і знаходяться в стані згасання. Найвиразнішою ознакою їхнього занепаду є швидка асиміляція цих цивілізацій до західнохристиянської.

З шести цивілізацій, які, за А.Тойнбі, дожили до нашого часу, лише західноєвропейська не увійшла до фази занепаду, бо поки що не побудувала своєї світової держави. На думку А.Тойнбі, злам західнохристиянського суспільства стався ще у середні віки. Добою лихоліть він вважає релігійні війни XVI-XVII ст. і національні конфлікти в Європі XIX-XX ст.

К. Ясперс виділив у суспільному розвитку чотири «зрізи»: «доісторія», «великі історичні культури давнини» (локальні історії), «осьова епоха» (початок всесвітньої історії), «епоха техніки» (перехід до єдиної світової історії) [8]. У «доісторичний період» відбувалося становлення людини, що виявлялося у використанні вогню й знарядь праці, появи мови груп і співтовариств, формуванні життя за допомогою міфів. «Великі культури давнини», поява яких знаменувала початок людської історії, виникають в трьох областях земної кулі. Це, по-перше, шумеро-вавилонська та єгипетська культури (з IV тис. до н. е.); по-друге, доарійська культура долини Інду (з III тис. до н.е.), по-третє, архаїчний світ Китаю (з II тис. до н. е.).

З 800 по 200 рр. до н.е., в «осьовий час» у великих культурах давнини, або в орбіті їх впливу, починає формуватися універсальна духовна основа всього людства. Незалежно один від одного в різних місцях – в Індії, Китаї, Персії, Палестині і Стародавній Греції – виникають духовні рухи, що сформували той тип людини, який існує і досі. «Осьова епоха» – це період народження світових релігій, що прийшли на зміну язичництву, і філософії, яка замінила міфологічну свідомість. Прорив у міфологічному світогляді супроводжувався появою духовної рефлексії. Пробудження духу було, за К. Ясперсом, початком загальної історії людства, яке до того розпадалося на локальні, не пов'язані між собою культури. Таким чином, «осьовий час» у Ясперса є ферментом, що став пов'язувати людство у всесвітньо-історичному просторі-часі. Разом з тим «осьовий час» – це ще й масштаб, за допомогою якого визначається історичне значення окремих народів для людства в цілому.

«Епоха техніки» духовно конститується у XVII ст., набула всеохоплюючого характеру в XVIII ст. і стрімко у XX ст. Ця епоха є періодом настання духовної єдності людства, світової історії, не як ідеї, а як реальності. Ситуація єдності світової історії була створена Європою, яка завдяки географічним відкриттям, досягненням науки й техніки до кінця XX ст. набула влади над світом, що засвоїв європейську техніку, але зберіг у своїх прагненнях унікальні культурні відмінності.

Розглядаючи історію релігії у структурі гуманітарного знання, не можна не звернути уваги на ідею броделівського синтезу й ешелонування історичного часу-простору, яка стала потужним чинником переходу до нового типу історіописання. Це ідея темпоральності, для якої є характерним повторення й відтворення стереотипних поведінкових схем і звичаїв, що сягають корінням у глиб часів, яку Ф. Бродель [9] перетворив надалі в нову й оригінальну теорію різних часових швидкостей або історичних тривалостей. Запропонована ним ідея множинності

історичних і соціальних тривалостей, які відповідають різним за своєю природою історичним явищам, що здатні поєднуватися у загальному реєстрі фізичного часу й підпорядковуватися складній діалектиці одночасності й різнофазовості, яка іноді призводить до нашарування, здається на вигляд досить простою. На зміну уявленню про час як беззмістовну тривалість минулого, прийшло уявлення про соціальний, змістовно-визначений час, тобто, про множинність часів, різноманітних часових ритмів, які властиві різного роду історичним реальностям, про перервність плину соціального часу. Узгодження часів, змістовне пояснення справжніх часових ритмів і є, на думку Ф. Броделя, надійним засобом проникнення у глибини історичної реальності.

У цілому зміст релігієзнавчого знання не зводиться лише до філософського: в системі цього знання є соціологічні, психологічні, історичні та інші компоненти, що дають розуміння й опис певних сторін об'єкта за допомогою відповідних теорій і методів. Історія релігій вивчає походження й еволюцію релігії у соціально-історичному та соціально-культурному контексті. Вона займається описом, зіставленням різних релігій або їх аспектів, їх історичною класифікацією й типологізацією. Метою цієї науки є створення повного бачення історичного розвитку різних релігій у різних цивілізаціях.

Історія релігії ставить перед собою ряд завдань. По-перше, це доведення об'єктивного існування досліджуваного об'єкта, тобто тієї чи іншої релігії або сукупності релігійних уявлень; по-друге, виявлення за писемними джерелами та артефактами місця, часу й умов появи об'єкта та простеження його еволюції; по-третє, аналіз характеру взаємодії об'єкта з іншими соціальними та історичними явищами, визначення його функції та ролі в соціально-культурній системі; по-четверте, розкриття причини зникнення об'єкта або його трансформації; по-п'яте, розгляд впливу, який здійснений об'єктом (релігією чи певними релігійними уявленнями) на хід соціально-історичного розвитку.

Означені завдання можуть бути об'єднані на дві групи: професійні та інструментальні. Першу групу становлять теоретичні, концептуальні завдання, зокрема засвоєння понятійного апарату, принципів і методів підходу до аналізу історії релігії, ознайомлення студентів з становленням, формуванням та еволюцією релігій, вивчення історії всього розмаїття релігійних рухів у сучасному світі, нових нетрадиційних релігій; практичні завдання, пов'язані з підвищенням загальної релігієзнавчої історичної культури студентів, формуванням цілісного уявлення про історію релігії з первісних часів до наших днів, а також умінням аналізувати й орієнтуватися в сучасній релігійній ситуації.

До другої групи може бути віднесена здатність використовувати навички роботи з інформацією з різних джерел, включаючи стародавні, класичні та сучасні джерела, для вирішення соціальних і професійних завдань; здатність до письмової та усної міжкультурної, у тому числі міжнаціональної та міжконфесійної комунікації у соціальній та

професійній діяльності, а також уміння використовувати електронні ресурси з історії та теорії релігії в наукових та освітніх цілях.

Таким чином, здійснений аналіз історії релігій у структурі гуманітарного знання дозволяє зробити такі висновки:

по-перше, історія релігій – це окрема наука, яка містить нове наукове знання, і, одночасно, навчальна дисципліна гуманітарної освіти, головна мета якої – дати підростаючому поколінню а суму й глибину знань про релігію, в тій формі та обсязі, які дозволили б сформувати адекватний образ релігії та об'єктивне ставлення до неї;

по-друге, історія релігій сприяє вирішенню завдань гармонізації гуманітарного знання та формування особистості. Якщо богослів'я та атеїзм як дві крайності в дослідженні релігії страждають однобічністю в оцінці її змісту й сутності, місця та ролі в житті людства, створюючи таким чином дисгармонію в знаннях, то нейтралізм і неупередженість історії релігій сприяє гармонізації цих знань як усередині предмета, так і в цілому контексті культури;

по-третє, знання з історії релігій закладає теоретичну й практичну основу для розумної, зваженої, осмисленої реалізації конституційного права особи на свободу совісті й віросповідання, на свободу сповідувати ту релігію, на користь якої

зроблено вибір, або ж не сповідувати ніякої. Саме в цьому випадку вирішується завдання не скоростиглого, імпульсивного, а осмисленого вибору на ґрунті знання історії релігій.

Список літератури

1. Декларация принципов толерантности: Утверждена резолюцией 5.61 генеральной конференции ЮНЕСКО от 16 ноября 1995 года. – Режим доступа: <http://www.tolerance.ru/declar.html>. – Свободный.
2. Соколов Е.Г. Методология гуманитарного знания в перспективе XXI века: к 80-летию профессора Моисея Самойловича Кагана: Е.Г. Соколов // Материалы междунар. науч. конф., Санкт-Петербург, 18 мая 2001 г.. Сер. Вып. №12.– СПб. : Санкт-Петербургское философское общество, 2001. – С. 139 – 149 «Symposium».
3. Бахтин М.М. Проблема текста в лингвистике, филологии и других гуманитарных науках. Опыт философского анализа М.М. Бахтин // Литературно-критические статьи. – М., 1986. – С. 478.
4. Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества. – М., 1986. – С. 300–309.
5. Лотман Ю.М. Беседы о русской культуре. – Спб., 1994. – С. 12.
6. Там само, С.13.
7. Ортега-и-Гассет, Х. Что такое философия? – М., 1991. – С. 133.
8. Ясперс К. Смысл и назначение истории; пер. с нем. – К М Ясперс.: Политиздат, 1991. – 527 с.
9. Бродель Ф. История и общественные науки. Историческая длительность. Ф. Бродель – Режим доступа:http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/History/Brod/01/php. – Свободный.

Т.Г. Горбаченко

ИСТОРИЯ РЕЛИГИЙ В СТРУКТУРЕ ГУМАНИТАРНОГО ЗНАНИЯ

В контексте цивилизационного подхода рассматривается история религий и ее место в структуре гуманитарного знания, которое выступает как определенное духовное образование, как ценностно-смысловое освоение и воспроизведение человеческого бытия. История религий является отдельной наукой, содержащей новое научное знание, и, одновременно, учебной дисциплиной гуманитарного образования, главная цель которой – дать подрастающему поколению ту сумму и глубину знаний о религии, в той форме и объеме, которые позволили бы сформировать у него адекватный образ религии и объективное отношение к ней.

T. Gorbachenko

HISTORY OF RELIGIONS IN STRUCTURE OF HUMANITIES

In the context of civilizational approach examined the history of religions and its place in the structure humanities that serves as a kind of spiritual formation as a value-semantic development and reproduction of human existence. History of Religions is a separate science, which includes new scientific knowledge, and, simultaneously, educational dystsplinoyu liberal education, whose main goal – to give the younger generation the amount and depth of knowledge about religion, in the form and scope that would allow it to form an adequate image Religion and objective attitude to it.